

5. Сливка Ю. Неакадемічні розмови на Академічній / Ю. Сливка // Поступ. – 2000. – 30 березня.

Дмитро ЛОБОДА

**АКРЕДИТАЦІЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ЗА ГАЛУЗЗЮ ЗНАНЬ
01 ОСВІТА / ПЕДАГОГІКА: ЗАКОНОДАВЧЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ,
ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ**

Університетська освіта в Україні сьогодні стикається з безліччю викликів організаційно-правового, матеріально-фінансового, дидактико-методичного, науково-методологічного, соціально-політичного та іншого вимірів власного існування. У деяких випадках це сприяє ґрунтовній переоцінці системи координат і векторів розвитку, у деяких – опір і фрустрацію. Так чи інакше, нинішня ситуація відкриває велике «window of opportunities», або ж «вікно можливостей», скористатися яким – право і привілей тих академічних спільнот, які існують в умовах публічності, академічної, фінансової та моральної доброчесності.

Одним із каталізаторів трансформацій у підготовці випускників вищої школи стало Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Наразі абревіатура «НАЗЯВО» викликає неоднозначні реакції освітян: одні оцінюють роботу позитивно, акцентуючи увагу на позитивних мотиваціях до якісних змін в академічному середовищі, інші – серед негативу зазначають «захмарні» вимоги та не менш низьку вартість акредитаційної експертизи. Згідно із законодавцем же, це визначений Законом України «Про вищу освіту» орган, що аналізує якість освітньої діяльності закладів вищої освіти, проводить інституційну акредитацію та акредитацію освітніх програм [9]. Це не вичерпний перелік повноважень, проте нас цікавитиме власне акредитаційна діяльність за галуззю знань 01 Освіта / Педагогіка.

Чому саме ця галузь знань – поясненням цьому є те, що вона відмінно корелюється із визначеним напрямком роботи конференції. Однак для обґрунтування необхідності схарактеризувати акредитаційну діяльність щодо освітніх програм за даною галуззю знань такого пояснення недостатньо. Тому варто наголосити, що програми підготовки випускників за спеціальностями галузі 01 Освіта / Педагогіка – насправді чи не найчисельніше представлені у вищій освіті України. За перший рік акредитації освітніх програм Галузевою експертною радою 01 Освіта / Педагогіка було опрацьовано 163 освітні програми трьох рівнів вищої освіти. Порівняно з іншими – 117 акредитаційних справ ГЕР 07 Управління та адміністрування, 75 справ ГЕР 12 Інформаційні технології, дана галузь знань помітно відрізняється серед інших великою кількістю освітніх програм [10].

Таке навантаження зумовило рішення Нацагентства про переформатування ГЕР 01 Освіта / Педагогіка на дві окремі. Наявність такої великої кількості справ можна пояснити різними причинами. По-перше, це широкий пул спеціальностей, визначених Кабінетом Міністрів України і МОН України [1]. По-друге, це спричинено великою мережею закладів освіти, орієнтованих на підготовку педагогічних кадрів, а це, в свою чергу, зумовлено радянською політикою фундації регіональних центрів педагогічної освіти для оперативного реагування на потреби ринку праці в умовах планового ведення господарства. Із загальним зниженням кількості населення, «демографічною ямою» 90-х років [2] потреба в такій кількості ЗВО педагогічного профілю природньо зникла. Проте це питання не вирішувалося на державному рівні, а виші не вимкнули «конвеєр дипломів» [3, с. 126]. Не дивлячись на це, формування і реалізація державної політики в сфері вищої освіти – не компетенція Національного агентства, тому в своїй діяльності воно не керується даними інтенціями. Натомість, перший досвід незалежної акредитації освітніх програм продемонстрував низку закладів, що фактично «потерпають» від

викликів часу – низькоякісних абітурієнтів «із регіонів», невідповідних науково-педагогічних кадрів, відсутності можливостей в умовах університетської автономії ефективно здійснювати фінансово-господарський менеджмент тощо. Наслідком цього стають виявлені під час експертизи огріхи і відхилення при реалізації освітньої діяльності, або ж найбільш поширене – фабрикація та імітація освітнього процесу «на папері». Адміністрації маніпулюють здобувачами, робочими групами і групами забезпечення спеціальностей, лякаючи напівміфічним «НАЗЯВО» і схиляють до «декорації» освітнього процесу під загрозою самоліквідації в разі неуспішної акредитації, тому на практиці експертам це довести досить складно, навіть якщо є відверті ознаки наведених фактів. Однак над цим ще варто попрацювати, хоча процес імплементації європейських цінностей освіти має ґрунтуватися на взаємній довірі та партнерських стосунках всіх учасників (в тому числі й у разі внутрішнього консенсусу в ЗВО).

Недоліки і технічні помилки – нерідка справа при акредитаційній експертизі. За час роботи в складі ГЕР можна зробити висновок, що вони, здебільшого, типові. Деякі з них призводять до зниження оцінки за відповідними критеріями, деякі – ні. Аналогічне зауваження до різних програм може мати різні наслідки для загальної оцінки програми: мова йде не про заангажоване ставлення чи вибірковість, а про унікальність кожної програми. Так, за перший рік роботи за галуззю знань 96 освітніх програм отримали акредитацію, 62 – умовну, а 4 – відмову в акредитації. Акредитаційна експертиза користується не жорсткими правилами, а рекомендаціями – застосування яких випрацьовує певний «банк» прецедентів оцінювання і рекомендацій у тих чи тих ситуаціях. Тому на цьому варто було б зупинитися окремо і схарактеризувати типові ситуації, з якими стикалося Національне агентство та ми в своїй акредитаційній діяльності в межах роботи ГЕР 01. Для цього звернемося до Методичних рекомендацій експертів Національного агентства щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми [4].

При оцінці критерію 1 – «проектування та цілі ОП» нерідко можна зустрітися із невідповідністю сформульованих цілей ОП з місією і стратегією ЗВО, що часто помітно при реалізації програм в непедагогічних закладах освіти, або ж таких, що мають приватну форму власності. Освітня програма – це відбиття і конкретна реалізація стратегії університету та її візії на локальному-національному-міжнародному рівнях. Також зауважимо на невиразному фокусі програми, відсутній її самоідентичності, унікальності. Іноді ж виникає зворотна ситуація, коли заявлена унікальність і фокус не корелюється із змістом програми чи взагалі не відповідають предметній сфері, спеціальності чи галузі загалом. Відповідно до підкритерію 1.2 недостатня кількість програм дійсно демонструє системне залучення внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів до формування освітніх програм. Епізодичні рецензії, відгуки і пропозиції – лише «верхівка айсбергу» на шляху до реального залучення всіх зацікавлених сторін, але якщо задокументовані пропозиції явно не враховані жодним чином (чи не мали фахової аргументації їх відхилення) – це, безумовно, недолік, який варто оцінити.

Освітні програми часто мають невірно вказаний рівень НРК України, що викликано постійними редакціями відповідної Постанови КМУ. Наприклад, відповідно до Постанови КМУ від 25 червня 2020 року №519 рівень вищої освіти «Доктор філософії» відповідає 8 рівню, а розробники програм вказують дев'ятий [5]. Трапляється, що в гонитві за «ідеальні документи на акредитацію» розробники невірно редагують рівні НРК на ОП попередніх років, коли редакція Постанови мала інший за нумерацією рівень. ГЕР 01, зокрема, вирішувала подібні ситуації на користь закладу (вважаючи технічною помилкою), адже подібні припущення – лише припущення і вони не знаходяться в площині доказовості чи компетенції ГЕР. Невірно вказаний рівень НРК вимагає відповідної корекції постреквізитів. Чисельні технічні огріхи також представлені невірно вказаними назвами спеціальностей, як-от «014 Середня освіта (Англійська мова

та зарубіжна література)» замість «014 Середня освіта (Мова і література (англійська)», що також пов'язано з перманентними змінами в нормативно-правовій базі України.

Що стосується першого критерію в контексті оцінки програм третього рівня вищої освіти, то найбільша проблема виникла зі спеціальністю 015 Професійна освіта. Спеціалізації, вказані в назві ОП, повинні бути узгодженими з Наказом Міністерства освіти і науки України №1223 від 23.09.2019 та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють упровадження і реалізацію освітнього процесу за даною спеціальністю [6]. Це, в свою чергу, вимагає перегляду мети і завдань ОП, адже в чинній редакції вони корелюються зі спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Дискусійними залишаються питання визначення кваліфікації за ОП. Мова йде про те, що оскільки програми бакалаврського і магістерського рівнів не є продовженнями один одного, а є окремими і незалежними (особливо, в умовах т. зв. «перехресного» вступу), то ОП зі спеціальності 014 Середня освіта мають готувати вчителя для шкіл різних ступенів. Логічно було б, якби програми магістерського рівня в такому випадку готували педагогів для старшої (профільної) школи, а бакалаврського – базової. Частково з цим погоджується роботодавець, що відповідним чином виписав логіку класифікатора професій [7]. Однак, даний документ є не єдиним, що регулює освітню діяльність і не може вважатися вичерпним, адже окрім нього (за відсутності стандарту) жоден документ не встановлює таку опцію. Наразі ГЕР 01 напрацювала політику щодо забезпечення якості в питаннях визначення кваліфікації. Невідповідність кваліфікації за даною ознакою не береться до уваги як суттєве порушення, що може вплинути на оцінку, проте заклад освіти повинен продемонструвати, як він забезпечує підготовку здобувача до отримання даної кваліфікації. Відповідно до зазначеного потребує корекції придатність до працевлаштування. Так, підготовка асистента вчителя вимагає відповідного змісту – освітніх компонентів, а також чітко запрограмованих фахових компетентностей і сформульованих програмних результатів навчання, що стосувалися б організації та реалізації інклюзивної освіти.

Таким чином, перший критерій поступово переходить у другий – «структура та зміст ОП». Головне у ньому – логіка і взаємообумовленість. Критерій 2 конкретизує перший, аргументує і розкриває його через зміст (освітні компоненти) і структуру (хронологію навчання, інтердисциплінарність тощо). Основна проблема переважної більшості ОП за галуззю знань – невідповідність предметній сфері. Велика кількість колишніх програм «із зірочкою» (*) перепрофілювалися на рейки «Середньої освіти», проте не збагатилися компонентами методичного блоку, а стали більше відповідати іншим галузям знань і спорідненим спеціальностям, наприклад 03 Гуманітарні науки. Іноді – відсутня послідовність дисциплін (наприклад, дисципліна «Дидактика» викладається раніше, аніж «Загальна педагогіка»). Подібні хиби суттєво впливають на оцінку освітніх програм під час акредитації.

Наступна проблема – практична підготовка. Заклади освіти не надають цьому видові підготовки належного значення, або ж наповнюють програми невідповідними до спеціальності практиками із суміжних галузей знань. Нажаль, університети та робочі групи не зважають на необхідність переглянути кількість кредитів ЕКТС на педагогічну практику в освітніх програмах з 2019 року, яка відповідно до наказу МОН від 16.07.18 № 776 має складати не менше 30 кредитів ЕКТС у межах обов'язкової частини бакалаврських програм (починаючи з першого року навчання, у різних закладах освіти і різних класах (курсах)) [8].

Окремо варто згадати про те, що дисципліни вибіркового блоку не повинні формувати ФК і забезпечувати ПРН – вибіркові дисципліни працюють на здобувача відповідно до його освітніх та соціокультурних потреб, але заклади освіти продовжують відображати зворотне у матрицях забезпечення.

Варто зазначити, що перші два критерії, як показує практика акредитації, є системоутворюючими, через невідповідність ним «постраждала» лівова частка програм з умовною акредитацією. Більшість інших критеріїв демонструють готовність закладів до оперативного реагування відповідно до проблем ринку праці, актуального стану розвитку науки і техніки, реалій, в яких існує та чи інша програма. Якщо на початку реалізації освітньої діяльності за ОП заклади не повною мірою демонстрували публічність, заохочення і мотивацію саморозвитку, поєднання навчання і досліджень, підтримку доброчесності, то вже на кінець сезону акредитації 2019-2020 н. р. спостерігається позитивна тенденція у даному напрямку.

Нині залишаються індикативними перші два критерії – оскільки вони побіжно розкривають механізми упровадження, реалізації та оновлення освітніх програм – чи то за механізмами європейського простору вищої освіти, чи то за механізмами командно-адміністративного розгортання освітнього процесу. Підсумовуючи, зазначимо, що лише за умов панування академічній спільноті здорової атмосфери якості, доброчесності та співвідповідальності можливе існування взірцевої і привабливої освітньої програми.

Список використаної літератури

1. Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266: Наказ МОН України від 06.11.2015 р. №1151. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1460-15#Text> (дата звернення: 28.09.2020).
2. Крамар Олександр. Демографія. Недооцінена загроза. *Український тиждень*: інтернет-видання. URL: <https://tyzhden.ua/Economics/233708> (дата звернення: 03.10.2020).
3. Лазарева Марина. «Конвеєр» дипломованих спеціалістів і «макдональдизація» освітньої галузі. *Педагогічка і психологія професійної освіти*. 2014. №5. URL: file:///D:/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%BA%D0%B8/Pippo_2014_5_13.pdf (дата звернення: 04.10.2020)
4. Методичні рекомендації для експертів Національного агентства щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми: Рішення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти від 29 серпня 2019 р. №9. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/.pdf> (дата звернення: 28.09.2020)
5. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Постанова КМУ України від 02.07.2020 р. № 1341-2011-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.09.2020)
6. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 21 березня 2016 року №292: Наказ МОН України від 23.09.2019 №1223. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1085-19#Text> (дата звернення: 16.09.2020)
7. Класифікатор професій: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі від 15.02.2019 № 259. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text> (дата звернення: 26.09.2020)
8. Про затвердження концепції розвитку педагогічної освіти: Наказ МОН від 16 липня 2018 р. № 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 30.09.2020)
9. Про вищу освіту: Закон України від 25.09.2020 р. № 849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 01.10.2020).
10. Онлайн семінар для членів ГЕР 30.09.20. *Youtube.com*, канал *NAQA UA*: відео. URL: https://www.youtube.com/watch?v=drkUpigjR8g&feature=youtu.be&ab_channel=NAQAUA (дата звернення: 30.09.2020).

Артур ГОБОЗАШВІЛІ

ШКІЛЬНЕ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В НІМЕЧЧИНІ (1933–1945 РР.)

Досить довго проблема освіти та виховання в гітлерівській Німеччині не мала достатнього дослідження та осмислення. У той час, коли в Західній Європі активно